



80
LV

FACTS

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra

Risku novērtēšana — lomas un pienākumi



Eiropā darba drošības un veselības aizsardzības jomā piemēro nostāju, kuras pamatā ir darba vides risku novērtēšana un vadība. Lai darba vides risku novērtēšana būtu efektīva, visām tajā iesaistītajām pusēm ir jābūt skaidrai izpratnei par risku novērtēšanas **tiesisko kontekstu, jēdzieniem, risku novērtējuma procesu** un šajā procesā iesaistīto **galveno dalībnieku lomu**¹.

Tiesiskais konteksts

Risku novērtēšanas nozīme ir uzsvēta ES pamatdirektīvā². Viens no darba devēju galvenajiem pienākumiem ir gādāt par darbinieku drošību un veselības aizsardzību ikvienā ar darbu saistītā aspektā. Risku novērtēšana ļauj darba devējiem īstenot vajadzīgos darba drošības un veselības aizsardzības pasākumus. Pie šiem pasākumiem pieder:

- darba vides risku novēršana;
- darbinieku informēšana un apmācība;
- vajadzīgo pasākumu īstenošanai nepieciešamo organizāciju un līdzekļu nodrošināšana.

ES pamatdirektīva ir transponēta valsts tiesību aktos. Tomēr dalībvalstīm ir tiesības pieņemt arī stingrākus darbinieku aizsardzības noteikumus (skatīt katras valsts konkrētos tiesību aktus)³.

Kas ir risku novērtēšana?

Risku novērtēšana ir process, kura laikā tiek izvērtēti darba drošības un veselības aizsardzības riski, ko rada darba vides risku faktori darba vietā. Risku novērtēšana ir sistemātiska visu darba aspektu analīze, lai noteiktu:

- kas var radīt traumas vai veselības traucējumus;
- vai risku var novērst; un, ja to nevar novērst,
- kādi ir vai kādiem vajadzētu būt profilakses un aizsardzības pasākumiem, lai risku varētu kontrolēt.

Atcerieties:

- par darba vides risku faktoru ir uzskatāmi visi faktori, kas var radīt kaitējumu, — tie var būt gan darba materiāli un aprīkojums, gan darba metodes un prakse;
- risks ir liela vai maza iespējamība, ka darba vides risku faktors kādam var nodarīt kaitējumu.

Kā veikt risku novērtējumu

Vadošos principus, kas jāņem vērā visā risku novērtējuma procesā⁴, var īstenot, veicot risku novērtējumu, kurš sastāv no vairākiem soļiem.

1. solis. Darba vides risku faktoru un riskam pakļauto cilvēku apzināšana

Darba vietas apsekošana, lai noskaidrotu, kas var radīt kaitējumu, un darba vides risku faktoriem pakļauto darbinieku apzināšana.

2. solis. Risku novērtēšana un prioritāšu noteikšana

Pastāvošo risku novērtēšana (cik nopietni un iespējami tie ir utt.) un sarindošana prioritārā secībā, sākot ar nopietnākajiem riskiem. Risku likvidēšanas vai novēršanas darbā noteikti jānosaka prioritātes.

3. solis. Risku novēršanas pasākumu noteikšana

Atbilstošu risku likvidēšanas vai kontroles pasākumu noteikšana.

4. solis. Pasākumu īstenošana

Profilakses un aizsardzības pasākumu īstenošana saskaņā ar prioritāšu plānu (visas problēmas, visticamāk, neizdosies atrisināt uzreiz), precizējot atbildīgās personas, pasākumu laiku, beigu termiņu un pasākumu īstenošanai piešķirtos līdzekļus.

5. solis. Uzraudzība un pārbaude

Lai risku novērtēšana nezaudētu aktualitāti, tā regulāri jāpārskata. Pārskatīšana jāveic, ja organizācijā notiek svarīgas pārmaiņas, vai pēc notikušu vai "gandrīz notikušu" negadījumu⁵ izmeklēšanas.

(¹) Šajā fakto lapā ievietotās informācijas pamatā ir *Darba vides risku novērtēšanas vadošie norādījumi*, Eiropas Kopienu oficiālo publikāciju birojs, Luksemburga, 1996.

(²) Padomes 1989. gada 12. jūnija Direktīva 89/391/EEK par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību darbā.

(³) Latvija: www.osha.lv; www.vdi.gov.lv

(⁴) Risku novērtēšanas soļu skaits un veids dažādās valstīs var atšķirties, tomēr galvenajiem risku novērtēšanas principiem vajadzētu būt vienādiem.

(⁵) Gandrīz notikuši negadījumi ir neplānoti notikumi, kuru rezultāts varētu būt, bet, par laimi, nav traumas, slimības vai kaitējums.

Lomas un pienākumi

Darba devēju pienākumi:

- gādāt par darbinieku drošību un veselības aizsardzību ikvienā ar darbu saistītā aspektā;
- organizēt risku novērtēšanu;
- izvēlēties personas, kas veiks risku novērtēšanu, un gādāt, lai šīm personām būtu atbilstoša kompetence;
- novērtēt riskus un īstenot darba aizsardzības pasākumus;
- apspriesties ar darbiniekiem vai viņu pārstāvjiem par risku novērtēšanas organizēšanu, kā arī ar personām, kas veic risku novērtēšanu un īsteno preventīvus pasākumus;
- glabāt risku novērtēšanas dokumentus;
- dokumentēt risku novērtējuma veikšanu, iepriekš apspriežoties ar darbiniekiem un/vai viņu pārstāvjiem vai pat iesaistot viņus šajā darbā, un iepazīstināt viņus ar šiem dokumentiem;
- gādāt, lai visas riskam pakļautās personas būtu informētas par ikvienu riska faktoru, par iespējamo kaitējumu un par visiem aizsardzības pasākumiem, kas veikti, lai kaitējumu novērstu.

Personas, kas veic risku novērtēšanu

Galīgo lēmumu par personām, kas veic risku novērtēšanu, pieņem darba devēji. Šīs personas var būt:

- darba devēji;
- darba devēju norīkoti darbinieki;
- kompetentas institūcijas vai kompetenti speciālisti, kas tiek piesaistīti kā ārēji dienesti, **ja** darbavietā nav darbinieku ar atbilstošu kompetenci.

Darba devēju norīkotajiem darbiniekiem, kas veic risku novērtēšanu, jābūt ar atbilstošu izglītību. Darba drošības un veselības aizsardzības speciālistiem jāspēj pierādīt, ka viņi:

- 1) izprot vispārīgo nostāju, kas jāievēro, veicot risku novērtēšanu;
- 2) spēj to piemērot savai darba vietai un veicamajiem uzdevumiem, starp kuriem var būt, piemēram:
 - a) darba drošības un veselības aizsardzības problēmu apzināšana;
 - b) vajadzīgo pasākumu un prioritāšu noteikšana;
 - c) iespējamo risku novēršanas vai mazināšanas pasākumu ierosināšana un pamatošana;
 - d) pasākumu efektivitātes novērtēšana;
 - e) darba drošības un veselības aizsardzības uzlabojumu un labas prakses popularizēšana un izplatīšana;
- 3) attiecīgās situācijās saprot, ka bez palīdzības nespēs adekvāti novērtēt riskus, un spēj paskaidrot, kādēļ vajadzēs papildu palīdzību.

Darbinieki un darbinieku pārstāvji

Darbiniekiem un/vai viņu pārstāvjiem ir tiesības/pienākums:

- apspriesties ar darba devējiem par kārtību, kādā notiek risku novērtējuma organizēšana un atbildīgo personu norīkošana;
- piedalīties risku novērtēšanā;
- brīdināt vadītājus vai darba devējus par konstatētajiem riskiem;
- ziņot par pārmaiņām darbavietā;

- būt informētiem par riskiem darbinieku drošībai un veselībai un pasākumiem, kas jāveic, lai šos riskus novērstu vai mazinātu;
- prasīt, lai darba devēji veic atbilstošus pasākumus un iesniedz priekšlikumus riska mazināšanai vai briesmu avotu likvidēšanai;
- sadarboties ar darba devējiem drošas darba vides radīšanā;
- apspriesties ar darba devējiem par risku novērtējuma dokumentiem.

Darbuzņēmēji/piegādātāji

Ja vienā darba vietā strādā dažādu uzņēmumu darbinieki, var gadīties, ka dažādo darba devēju risku vērtētāji vēlēšies apmainīties ar informāciju par riskiem un pasākumiem, kas jāveic, lai šos riskus novērstu vai samazinātu.

Risku novērtēšanas līdzekļi

Lai veiktu risku novērtēšanu, uzņēmumi var izmantot daudzus un dažādus līdzekļus. Metodes izvēle būs atkarīga no darba vietas apstākļiem, piemēram, no strādājošo skaita, no veicamā darba un aprikojuma veida, no darba vietas īpatnībām un konkrētiem riskiem.

Plašāka informācija par risku novērtēšanas līdzekļiem ir atrodama: <http://osha.europa.eu/topics/riskassessment>

Darbinieku iesaistīšana risku novērtēšanā

Darba devējiem vai darba devēju pārstāvjiem risku novērtēšanu nevajadzētu veikt vieniem pašiem. Šajā darbā jāiesaista arī darbinieki vai viņu pārstāvji. Ar darbiniekiem vajadzētu apspriesties risku novērtēšanas gaitā, bet pēc novērtēšanas viņiem jāsaņem informācija par secinājumiem un par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem.

Darba devēju sadarbība

Veicot risku novērtējumu, vienmēr jāņem vērā, ka darba vietā var atrasties citu uzņēmumu darbinieki (piemēram, apkopēji, privātu apsardzes uzņēmumu un tehniskās apkopes darbinieki) vai citas nejaušas personas (piemēram, klienti, apmeklētāji, "garāmgājēji"). Jāuzskata, ka šīs personas ir pakļautas riskam, bet vienlaikus jānovērtē, vai viņu klātbūtne darba vietā nerada jaunus riskus.

Ārēju dienestu izmantošana risku novērtēšanā

Neatkarīgi no tā, kas veic risku novērtēšanu, par to vienmēr atbild darba devēji — arī gadījumos, kad risku novērtēšanu veic ārēji dienesti — kompetentas institūcijas vai kompetenti speciālisti.

Papildu informācija

Šī faktu lapa ir tapusi saistībā ar Eiropas 2008./2009. gada kampaņu par darba vides risku novērtēšanu. Citas šīs sērijas faktu lapas un plašāka informācija par risku novērtēšanu ir pieejama <http://osha.europa.eu/topics/riskassessment>. Aģentūra nepārtraukti papildina un atjaunina šo resursu.

Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra

Gran Vía, 33, E-48009 Bilbao

Tālrunis (+ 34) 94 479 43 60, Fakss (+ 34) 94 479 43 83

e-pasts: information@osha.europa.eu

© Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra. Pārpublicēt atļauts tikai ar norādi uz avotu. Printed in Belgium, 2008. g.

